

Узагальнення національного досвіду формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів університетів про життя та навколишнє середовище

К. О. Федченко

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ
Corresponding author. E-mail: fedhenkok@nubip.edu.ua

Paper received 09.02.21; Accepted for publication 22.02.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2021-247IX98-03>

Анотація. У статті проаналізовано досвід виховання ціннісного ставлення до здоров'я у студентів університетів наук про життя та навколишнє середовище. З цією метою досліджено навчальні плани, плани виховної роботи, плани роботи кураторів студентських груп та освітні проекти і програми. Розкрито значення навчальних та виробничих практик як складових освітньо-професійних програм. Встановлено, що ціннісне ставлення до здоров'я формується під час проведення виховних заходів, фестивалів, акцій, конкурсів, участі у проектах, зустрічей із відомими спортсменами, походами в реабілітаційні центри.

Ключові слова: формування, ціннісне ставлення, студент, університети наук про життя та навколишнє середовище, практика, навчальний план, план виховної роботи, проект, програма.

Вступ. Виховання ціннісного ставлення до здоров'я у студентів університетів наук про життя та навколишнє середовище сьогодні стає все актуальнішим. Під час професійної підготовки фахівців університетів наук про життя та навколишнє середовище важливо використовувати досвід зарубіжних країн та досягнення вітчизняної педагогічної науки.

Система виховання ціннісного ставлення до здоров'я у університетів наук про життя та навколишнє середовище потребує нових підходів та спланованої роботи, враховуючи потреби, інтереси та здібності студентської молоді. Головною метою виховання ціннісного ставлення до здоров'я є зміцнення здоров'я людини, здоровий спосіб життя, увага до власного здоров'я, здатність забезпечити профілактику його порушень, свідома орієнтація на здоров'я різних форм життєдіяльності, свідоме ставлення до здоров'я як до однієї із цінностей людини та суспільства, спрямованої на створення матеріальних та духовних цінностей.

Короткий огляд публікацій. Проблемами ціннісного ставлення до здоров'я займалися такі видатні вчені як: О. Леонтєв, В. М'ясищев, Ю. Орлов, А. Петровський, С. Рубінштейн, Ф. Ніцше. Дослідження питання підготовки фахівців аграрного сектору здійснено такими дослідниками як С. Амеліна, Л. Балдич, О. Богініч, А. Бойко, І. Власюк, М. Волошин, Н. Гловін, Л. Дзюба, С. Єрмакова, І. Колосок, С. Літвінчук, Т. Лозовецька, О. Меньяйленко, О. Полозенко, О. Гончарук, О. Єресько, С. Ніколаєнко, В. Шинкарук та ін.

Мета. Проаналізувати досвід виховання ціннісного ставлення до здоров'я у студентів університетів наук про життя та навколишнє середовище.

Матеріали та методи. Для досягнення поставленої мети були використані теоретичні методи науково-педагогічного дослідження: узагальнення та систематизація, аналіз та синтез, порівняння.

Результати дослідження. Аналізуючи стан проблеми здоров'я, зокрема, студентів, видно, що система формування здорового способу життя істотно підірвана, а нова – тільки створюється. Відсутні реальні соціальні та економічні методики впливу на причини несприятливих зрушень здоров'я кожної людини і нації в

цілому. Ні для кого не секрет, що це одна з причин поганого ставлення студентів до свого здоров'я, до здорового способу життя, і це тягне за собою погані наслідки.

Тому одним із напрямів нашої дослідницької діяльності був аналіз стану виховання ціннісного ставлення до здоров'я у студентів університетів наук про життя та навколишнє середовище. Для цього було вивчено навчальні плани, плани виховної роботи, плани роботи кураторів студентських груп та робочих програм.

Виховання ціннісного ставлення до здоров'я у студентів університетів наук про життя та навколишнє середовище має бути зорієнтовано на виховання як фізичного, так і психологічного здоров'я, а також на формування бажання покращення своїх показників. На основі аналізу виховного плану Таврійського державного агротехнологічного університету фізичне виховання передбачає на основі отриманих сучасних знань, вмін та навичок здатність самостійно впливати на свій стан здоров'я. З цієї метою в межах університету планують проводити зустрічі студентів з представниками медичних установ міста з метою пропаганди здорового способу життя, профілактики СНІДу, наркоманії; показ фільмів про шкідливі наслідки куріння, алкоголізму, вживання наркотиків; організувати між факультетські спортивні змагання, різноманітні спортивні спартакіади; зустріч студентів з видатними спортсменами Спортивного клубу ТДАТУ «Таврія-університет» (здійснює виховну діяльність серед студентства через роботу спортивних секцій, проведення спортивно-масових заходів. Базовими спортивними секціями протягом останніх років являються наступні: атлетична гімнастика (атлетизм); важка атлетика; волейбол; баскетбол; гирьовий спорт; футбол; вільна боротьба; аеробіка; настільний теніс; гандбол); виконати цільову комплексну програму «Фізичне виховання – здоров'я нації»; провести ряд між факультетських змагань з метою профілактики наркоманії, ВІЛ-інфекції типу «Баскетбол проти наркоманії» [1].

Дуже актуальною темою сьогодні у виховання відношення до свого здоров'я займається Таврійський агротехнологічний Університет. Проводить бесіди на тему «Ковід-19: безпека та глобальні зміни у світі»;

ознайомлення з комплексом заходів щодо впровадження карантину через Ковід-19 та способи боротьби з вірусом.

З метою формування здоров'язбереження, в плані виховної роботи Шевченківського коледжу Уманського національного університету садівництва основними завданнями є: утвердження здорового способу життя як невід'ємного елемента загальної культури особистості та забезпечення повноцінного розвитку молоді, охорона й зміцнення її фізичного, психічного та духовного здоров'я. Передбачено залучення студентів в спортивні секції і організація їх занять; проведення оформлення медичних груп; забезпечення участі спортивних команд коледжу в районних і обласних змаганнях. Проводяться бесіди: «Психологічні особливості студентів», «Повноцінне раціональне харчування», «СНІД – подумай про майбутнє – обере життя», «Наркотики та закон», «Репродуктивне здоров'я молоді та планування сім'ї», «Профілактика інфекційних захворювань». Також в коледжі щорічно проводиться конкурс «Школа здоров'я» [2].

Вагоме значення в Національному університеті біоресурсів і природокористування України приділяється не тільки фізичному, а й психологічному здоров'ю: вивчення емоційного стану студентів (в рамках контролю за адаптацією): бесіди із студентами щодо ефективності організації та використання ними свого навчального та вільного часу; анкетування з метою виявлення студентів, що мають труднощі щодо адаптації у студентських групах. Проводиться соціологічне опитування студентів з метою з'ясування причин труднощів у процесі навчання, спілкування з викладачами, адаптації. Наставниками проводяться адаптаційні тренінги для першокурсників. Приділяється увага організації індивідуальних зустрічей з батьками студентів, бесіди та консультації з питань навчання та виховання в разі виявлення порушень та неявки на заняття. В університеті проводяться анкетування студентів з метою виявлення їх творчих здібностей, діагностики темпераменту, тривожності, агресивності, оцінки рівня особистості, світогляду та діагностування вихованості студентів. Для студентів організуються психолого-педагогічні години: «Взаємовідносини в колективі», «Лідерство в колективі», «Унікаємо конфліктних ситуацій», «Захисти себе від стресів», «Як уникнути психологічного тиску з боку інших», «Мистецтво спілкування», «Культура поведінки в колективі». В межах навчального процесу передбачається формування інформації про студентів, які потребують соціальної допомоги, оздоровлення та про тих, хто схильний до антисоціальних проявів у поведінці; діагностика соціально-психологічної адаптованості студентів, рівня тривожності, міжособистісних і міжгрупових відносин, рівня мотиваційної сфери, наявності кризових ситуацій в житті студента. Щороку проводяться санітарно-гігієнічні навчання для студентів груп нового набору на теми венеричні захворювання та гігієна статевого життя; особиста гігієна; про фізичне тренування; режим праці і відпочинку. Проводять конкурс мужності та витривалості «Патріот НУБіП України» до Дня українського козацтва та Покрови, Дня захисника України. Організовується святкування Дня здоров'я для викладачів та студентів. Про-

водяться бесіди з питань правильного здорового харчування, уникнення простудних та інфекційних захворювань, загартування; акція «Міняю цигарку на цукерку» до Міжнародного дня відмови від куріння. В університеті організують туристичні походи зі студентами I курсу, присвячені Дню фізичної культури та спорту і т.д. [3].

Аналіз планів виховної роботи аграрних університетів показує, що виховання ціннісного ставлення до здоров'я входить до основних завдань фізичного та психічного виховання і забезпечується зустрічами із спеціалістами медичних закладів, видатними спортсменами, організацією тематичних виховних годин та конкурсів, проведенням екскурсій в медичні заклади та реабілітаційні центри.

Варто наголосити на важливій ролі спортивних гуртків під час виховання у студентів-аграріїв ціннісного ставлення до здоров'я, оскільки студентські спортивні гуртки сприяють підвищенню активності студентів, покращенню фізичних показників, допомагають студентам у реалізації їхніх внутрішніх потреб у самовираженні, надають студентам актуальну інформацію з сучасних проблем збереження свого здоров'я.

Слід не забувати і про важливе значення під час виховання молоді освітніх проєктів і програм, тематика яких відповідає меті нашого дослідження. В Україні, як і за її межами, виконується значна кількість таких проєктів, кожен з яких має особливості, що зумовлені цільовою групою, змістом, методами і формами, терміном виконання, рівнем організації та фінансування тощо. Ми візьмемо до уваги проєкти, які орієнтовані на вікову категорію 17–22 років, що відповідає віку студентів закладів вищої освіти. Вивчення підходів і принципів, що застосовувалися в ході розробки проєктів, дозволяє приєднатися до висновку Т. Бойченко [4], яка стверджує, що на початку ХХ ст. провідними підходами в створенні проєктів і програм були: інформаційний підхід, який базується на повідомленні інформації, передачі знань щодо ризиків і небезпек, що пов'язані зі шкідливими звичками та соціально небажаною поведінкою; підхід емоційного сприйняття і розвитку навичок, який спирається на особистість і спрямований на підтримку її захисних механізмів; багатосторонній підхід, в якому застосовується декілька напрямів і моделей сприяння здоров'ю [4, с.120]

За рівнем організації й фінансування проєкти поділяються на міжнародні, всеукраїнські, регіональні, обласні, місцеві тощо. Аналіз здоров'яспрямованої діяльності на різних рівнях свідчить про те, що найбільш поширеними є міжнародні та місцеві проєкти. На нашу думку, це пов'язано з джерелами фінансування: міжнародні проєкти фінансуються за рахунок різноманітних міжнародних фондів, а місцеві – за рахунок місцевого бюджету або коштів спонсорів. Реалізованих або працюючих тільки за рахунок державного бюджету всеукраїнських проєктів практично не існує, державні та національні програми фінансуються в обмеженому обсязі, що пояснюється сучасними соціально-економічними умовами. Серед освітніх міжнародних проєктів, які успішно реалізуються в Україні, насамперед слід звернути увагу на проєкт «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю» (European Network of Health

Promoting Schools). Створена як проєкт медико-профілактичного спрямування у 1991 році, «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю» отримала широке розповсюдження й підтримку більше ніж у 40 країнах після набуття статусу освітнього проєкту [5]. В Україні цей комплексний проєкт офіційно започатковано у 1995 році спільним наказом Міністерства освіти України та Міністерством охорони здоров'я України. Як зазначається у наказі, мета проєкту – забезпечення здорового способу життя для всього шкільного колективу шляхом створення навколишнього середовища, сприятливого для зміцнення здоров'я [6]. У закладах освіти, які приєдналися до участі у проєкті, здоров'яспрямована діяльність проводиться тільки у трьох напрямках: педагогічному, фізіолого-гігієнічному та психологічному. Змістом педагогічного напрямку є створення і врахування соціально-побутових, організаційно-педагогічних, естетичних, просторових умов; перехід на широку диференціацію процесу освіти з метою застосування особистісно орієнтованого навчання; організація самоуправління і впровадження програм соціалізації учнів та профілактики ризику соціальної дезадаптації тощо. Робота психологічної служби закладу вищої освіти з усіма учасниками освітнього процесу відповідає психологічному напрямку здоров'яспрямованої діяльності. Медичний, або фізіолого-гігієнічний напрям, пов'язаний із забезпеченням гігієнічних умов освітнього процесу, санітарно-просвітницькою роботою серед студентів та їх батьків, викладачів.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, міжнародний благодійний фонд «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІДу в Україні», Дитячий фонд Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) спільно з управліннями освіти і науки обласних державних адміністрацій впроваджують у загальноосвітніх навчальних закладах проєкт «Школа проти СНІДу». Завданнями проєкту є надання молоді достовірної інформації з проблем ВІЛ/СНІДу, сприяння формуванню адекватних ставлень до цієї проблеми та людей, які живуть з ВІЛ, розвиток умінь і навичок, які зменшують схильність молоді до ризикованої поведінки, сприяння створенню оптимального середовища для здоров'я й розвитку учнів. У зв'язку з швидкими темпами розповсюдження ВІЛ/СНІДу в Україні проєкт не втрачає своєї актуальності, й до нього поступово залучаються професійно-технічні навчальні заклади України. Проєкт українсько-голландського центру «Ескейп» «Стратегія підготовки педагогічних працівників до роботи з профілактики вживання учнями психоактивних речовин», як зазначає В. Оржеховська, сприяв розширенню досліджень щодо формування в учнів навичок здорового способу життя [7, с.

158–165].

Заслугує на увагу проєкт німецького товариства технічного співробітництва GTZ (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit) «Профілактика ВІЛ/СНІДу в Східній Європі», що реалізований в Україні під назвою «Профілактика ВІЛ/СНІДу в Східній Європі: Регіональна програма з профілактики ВІЛ/СНІДу в робочому середовищі» для учнів професійно-технічних навчальних закладів, який проводився протягом 2008–2010 рр. [8, с. 46–48]. У рамках цього проєкту створено тренінговий курс «Формування здорового способу життя та профілактика ВІЛ/СНІДу» (автори Т. Воронцова і В. Пономаренко) [9, с. 168], що отримав схвалення психологів ПТНЗ, які брали участь у виконанні німецько-українського проєкту. Слід зазначити, що оцінити результативність цих проєктів у масштабах держави поки що важко, внаслідок короткочасного терміну їх дії в умовах збереження тенденції до поширення ВІЛ/СНІДу в Україні.

Вітчизняні проєкти, що спрямовані на вирішення проблеми формування культури здоров'я і ціннісного ставлення до здоров'я, розробляються з врахуванням світового досвіду. З 2009 року на теренах України проводиться Всеукраїнський фестиваль-конкурс «Молодь обирає здоров'я», в якому беруть участь учні ПТНЗ з різних областей. Як зазначається у наказі № 1061/4128 Міністерства освіти і науки від 24.11.2009 р., метою фестивалю є утвердження та пропаганда здорового способу життя, запобігання негативним проявам серед дітей і молоді, виявлення та підтримка талановитих підлітків серед учнівської та студентської молоді закладів вищої освіти, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних навчальних закладів [10].

Висновки. Оскільки формування ціннісного ставлення до здоров'я неможливе без формування таких важливих рис особистості, як самоконтроль, вміння раціонально та ефективно використовувати свою знання та аналізувати результати поганих звичок, рішуче підходити до розвитку духовного та фізичного стану. Проаналізований досвід університетів наук про життя та навколишнє середовище свідчить про те, що в даних навчальних закладах здійснюється важлива виховна робота щодо виховання у студентської молоді ціннісного ставлення до здоров'я: проводиться ціла низка виховних заходів (конкурси, проєкти, фестивалі, виховні години), ведуться освітні проєкти і програми. Для здобуття знань організуються екскурсії на базі медичних установ та реабілітаційних центрів, а також зустрічі з видатними спортсменами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комплексний план виховної роботи Таврійського державного агротехнологічного університету [Електронний ресурс]. - <http://www.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/kompleksnyj-plan-vyhovnoyi-roboty-2019-2021.pdf>. – Назва з екрану.
2. План виховної роботи ВСП Шевченківського коледжу Уманського НУС [Електронний ресурс]. - <http://www.shevchenkove.org.ua/vyhovna/plan/index.html>. – Назва з екрану.
3. План виховної роботи НУБіП України НА 2020 - 2025 рік [Електронний ресурс]. - <https://nubip.edu.ua/node/32842>. – Назва з екрану.
4. Бойченко Т. Є. Освітні програми формування здорового способу життя молоді // Т. Є. Бойченко, 2005.- 120 с.
5. Школи, що сприяють здоров'ю: ресурс для розробки показників. Міжнародний комітет планування (МКК) [Електронний ресурс] - <http://www.euro.who.int>. – Назва з екрану.
6. Про прилучення до міжнародного проєкту “Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю”: наказ № 25/31 Міністерства освіти України та Міністерства охорони здоров'я України від 07.02.1995 р. [Електронний ресурс]. - <http://www.mon.gov.ua>. – Назва з екрану.

7. Оржеховська В. М. Стратегія розвитку превентивного виховання дітей і молоді в Україні // В. М. Оржеховська.– К.: «ЦП Звoleyko Д.Г.», 2007. –158–165 с.
8. Нагорна І. Програми GTZ з профілактики ВІЛ/СНІД в Україні. Реалізація концепції освіти з безпеки життєдіяльності : сучасні проблеми та ефективність інноваційних освітніх технологій // І. Нагорна – Тернопіль, 2008. – 46–48 с.
9. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Захисти себе від ВІЛ. Тренінги життєвих навичок : посібник / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко – К.: «ЦП Алатон», 2011. – 168 с.
10. Про проведення щорічного Всеукраїнського фестивально-конкурсу “Молодь обирає здоров’я”: наказ № 1061/4128 Міністерства освіти і науки України та Міністерства України у справах сім’ї, молоді та спорту від 24.11.2009 [Електронний ресурс]. -www.mon.gov.ua/laws/MON_1061.doc. – Назва з екрану.

REFERENCES

1. Complex plan of educational work of Tavriya State Agrotechnological University [Electronic resource]. - <http://www.tsatu.edu.ua/wp-content/uploads/kompleksnyj-plan-vyhovnoyi-roboty-2019-2021.pdf>. - Title from the screen..
2. Plan of educational work of VSP Shevchenkivsky College of Uman NUS [Electronic resource]. - <http://www.shevchenkove.org.ua/vyhovna/plan/index.html>. – Title from the screen..
3. Plan of educational work of NULES of Ukraine FOR 2020 - 2025 [Electronic resource]. - <https://nubip.edu.ua/node/32842>. - Title from the screen..
4. Boychenko TE Educational programs for the formation of a healthy lifestyle of youth // TE Boychenko, 2005.- 120 p.
5. Schools that contribute to health: a resource for the development of indicators. Mizhnarodnyy komitet planuvannya (MKK) [Electronic resource] - <http://www.euro.who.int>. Title from the screen.
6. On joining the international project “European Network of Health Promotion Schools”: Order № 25/31 of the Ministry of Education of Ukraine and the Ministry of Health of Ukraine dated 07.02.1995 [Electronic resource]. - <http://www.mon.gov.ua>. - Title from the screen.
7. Orzhekhovska VM Strategy for the development of preventive education of children and youth in Ukraine // VM Orzhekhovska.– К.: «TsP Zvoleyko DG», 2007. –158–165 p.
8. Nahorna I. GTZ programs with VIL / AIDS PREVENTION in Ukraine. Realizatsiya Kontseptsiyi osvity z bezpeky zhyttyediyalnosti: suchasni problemy ta efektyvnist innovatsiynikh osvitynikh tekhnolohiy // I. Nahorna - Ternopil ', 2008. - 46-48 s.
9. Vorontsova TV, Ponomarenko VS Protect yourself from HIV. Trainings of life skills: manual / TV Vorontsova, VS Ponomarenko - М.: "CB Alaton", 2011. - 168 p.
10. On holding the annual All-Ukrainian festival-competition "Youth chooses health": order № 1061/4128 of the Ministry of Education and Science of Ukraine and the Ministry of Ukraine for Family, Youth and Sports dated 24.11.2009 [Electronic resource]. -www.mon.gov.ua/laws/MON_1061.doc. - Title from the screen.

Generalization of national experience of formation of value attitude to health at university students about life and environment K. O. Fedchenko

Abstract. The article analyzes the experience of educating values of health at students of universities of life and environment sciences. To this end, curricula, educational work plans, work plans of student group curators and educational projects and programs are analyzed. The importance of educational and industrial practices as components of educational and professional programs is revealed. It is established that the value attitude to health is formed during carrying out of educational actions, festivals, actions, competitions, participation in projects, meetings with known sportsmen, trips to rehabilitation centers.

Keywords: formation, value attitude, student, universities of life and environment sciences, practice, curriculum, plan of educational work, project, program.